

Čut socialistične solidarnosti

Kardeljeva teoretična, idejna in politična misel ni sama sebi namen v znanstveni zasnovanosti in prepričljivosti njene analize in sinteze, ampak ima tudi moč, da vzpodbuja ne samo delavski razred, ampak tudi druge delovne ljudi, da to misel tudi vse bolj uresničujejo v praksi.

Da bi razumeli bistvo razvoja krajevnih skupnosti v okviru komunalnega sistema in da bi lahko vzpodbujali bogastvo oblik ustvarjalnega reševanja življenjskih vprašanj v izgrajevanju političnega sistema socialističnega samoupravljanja, se bomo vse česče vračali h Kardeljevi misli. V Kardeljevem napotilu lahko nedvoumno ugotovimo, da je samoupravljanje v krajevni skupnosti zelo pomemben element, ker sploh ne gre za lokalna vprašanja, ampak je to eno izmed osrednjih vprašanj o graditvi novih človeških in družbenih odnosov na prehodu od oblasti nad ljudmi v oblast ljudi samih.

»Krajevne skupnosti bi bilo potrebno obravnavati z aspekta urbanističnega planiranja, kot tudi z aspekta socialističnih družbenih odnosov, predvsem pa z aspekta socialističnega samoupravljanja. In prav v tem so krajevne skupnosti izredno pomembne. Kot take so vsekakor eden izmed pomembnih faktorjev za pre-

magovanje dehumanizacije človeških odnosov, ki nastopa kot posledica odtujevanja človeka od človeka. Krajevne skupnosti morajo biti v skladu s tem faktor v negovanju čuta in prakse socialistične solidarnosti delovnih ljudi, ki skupaj urejajo skupne probleme, prakse, v kateri pomenijo tudi prostovoljno delo in medsebojne usluge zelo veliko« (Edvard Kardelj – iz govora v razpravi o mestu in vlogi krajevnih skupnosti v našem političnem sistemu na 16. skupščini stalne konference mest v Mostarju 9. 11. 1966).

Krajevna skupnost kot realni in objektivni okvir neposrednega upravljanja skorajda ne more biti premajhna, ker se še vedno lahko integrira ob skupnih vprašanjih z drugimi krajevnimi skupnostmi, pri tem pa prinese na skupne organe samo tisto, česar sama sploh ne more ali ne bi mogla uspešno storiti. V tem smislu je tudi občina integracija krajevnih skupnosti. Vendar tisto vsakodnevno človeško vedno ostaja za sprotno reševanje v krajevni skupnosti.

Če vidimo krajevno skupnost tudi v taki luči, potlej je očitno, da moramo poglobljeno nalogo in vsebino komune razumeti prav v smislu vse-

stranskega razvijanja takih odnosov, med ljudmi pri samoupravnem urejanju skupnih problemov življenja in dela, ki jih zblizujejo in združujejo pri prizadevanjih, da se urejajo skupni problemi in pri ustvarjalni iniciativi. Občino moramo razumeti kot nekakšno organsko integracijo teh procesov in odnosov, ki se v elementarnih začetnih in temeljnih oblikah razvijajo v krajevnih skupnostih – hišnih svetih in seveda v samoupravnih delovnih organizacijah. Občina bo toliko močnejša, komunalni odnosi pa toliko krepkejši faktor našega celotnega družbenega življenja, kolikor hitreje bo potekala ustavna preobrazba in prostorsko preoblikovanje naših krajevnih skupnosti.

Prve rezultate smo že dosegli s preoblikovanjem štirih krajevnih skupnosti, ki so bile prevelike, v manjše, humanejše skupnosti delovnih ljudi in občanov. Še vedno pa smo pri prvih korakih. Še vedno imamo prevelike krajevne skupnosti, hišni sveti se še niso v polni meri uveljavili v celotni krajevni samoupravi, metode in oblike dela družbenopolitičnih organizacij, še niso dovolj vpete v celoto odnosov in institucij političnega sistema v krajevni skupnosti

KRAJEVNA SAMOUPRAVA IN KOMUNALNI SISTEM V MISLI EDVARDA KARDELJA

Izhodišča in smer

Ustvarjalna stališča in razmišljanja Edvarda Kardelja o vseh vidikih krajevne samouprave in komunalnega sistema nam dajejo dovolj trdna izhodišča in smer za dograjevanje zamisli komunalnega sistema v taki smeri. Nobena praktična politična akcija in prizadevanje ne bosta mogla biti dovolj učinkovita in ne bosta dala trajnih rezultatov, če se ne bomo v svojem delovanju stalno vračali k jasni Kardeljevi misli kot enemu najbolj živih izvirov sodobne marksistične misli s tega področja.

Vse temeljne postavke o samoupravljanju v občini in v naseljih so v delu Edvarda Kardelja z enako prodornostjo razvidne od prvih korakov graditve nove ljudske oblasti (od njegovega članka v užiški »Borbi« jeseni 1941) do njegovih brionskih razprav leta 1978. Vendar pa pri tem ni šlo za vztrajanje pri nekem togem modelu, temveč za nenehno, dinamično prilagajanje oblik in organizacije delovnih ljudi v občini, razvojnim spremembam vsakega obdobja in graditvi našega samoupravnega in političnega sistema.

V zvezi s krajevno skupnostjo je posebej aktualno Kardeljevo prizadevanje za njen razvoj kot skupnosti, ki ima za cilj vsestranski razvoj tovarštva, medsebojne pomoči in resničnega humanega zaupnja občanov, za njeno obrnjenost k vsakdanjim, življenjskim vprašanjem in potrebam delovnih ljudi, za njeno tesnejše povezovanje z združenim delom. Tako samoupravno razvita krajevna skupnost lahko učinkovito vpliva na sprejemanje družbenih odločitev v občini in je pomemben člen njene celotne samoupravne zgradbe.

Edvard Kardelj je bil v svojem celotnem političnem, znanstvenem in publicističnem delovanju stalno obrnjen h konkretnim, življenjskim potrebam in interesom delovnega človeka in občana v krajevni skupnosti in občini, kjer se mora uveljaviti kot proizvajalec in hkrati kot zavesten, odgovoren član ožje in širše družbene skupnosti.

Njegova velika заслuga je, da se danes, kljub mnogim praktičnim težavam in dilemam, že jasno kaže nova podoba občine kot komune, razvite, odprte in dinamične skupnosti, v kateri delovni ljudje na najbolj pristen način in po meri svojih interesov začenejo povezovati neposredno samoupravno sporazumevanje in procese političnega odločanja.

Poglabljanje samoupravnih odnosov

(Poudarki iz razprave Edvarda Kardelja, Nekatera vprašanja o nadaljnjem razvoju samoupravnih odnosov in političnega sistema v komuni)

Kadar gre za volitve oziroma za oblikovanje skupščin, naj opozorim na poseben vidik tega vprašanja. Mislim namreč na vlogo krajevne skupnosti kot tiste temeljne skupnosti delovnih ljudi v zaselku in na podobnem teritoriju, kjer se združujejo kot občani, da bi samoupravno urejali nekatera skupna vprašanja. Prav zaradi tega, ker so krajevne skupnosti usmerjene v samoupravno reševanje konkretnih problemov v medsebojnih odnosih ljudi na vseh področjih vsakdanjega življenja, so – poleg organizacij združenega dela – verjetno bolj dinamične bazične demokratične oblike kakor so zbori volilcev.

Vtis imam namreč, da so zbori volilcev – kljub svoji pozitivni družbeni vlogi – v precejšnji meri vendarle tudi izraz volilnega sistema, ki je povezan s politično državo in, dejal bi, s parlamentarno-političnim načinom družbenega življenja, ne pa s samoupravno demokracijo, ki se odpira na združeno delo in samoupravne interesne skupnosti, in se izraža v določenih elementarnih samoupravnih neposredno demokratičnih oblikah. V tem smislu nastopa občan na zboru volilcev nekako kot abstraktni občan, ki je samo volivec, oziroma, ki voli določene politične predstavnike, ne pa kot človek, ki je sam subjekt, ki se opredeljuje za to ali drugo odločitev oziroma za določene smeri političnih rešitev, nato pa kot tak, demokratično delegira svojega predstavnika, ki se mora dejansko dogovoriti z drugimi o uresničevanju njihovih posamičnih interesov v povezavi s skupnimi oziroma z drugimi družbenimi interesi in skupnimi možnostmi.

Mislim, da bo naša demokratična ureditev potekala hitreje in solidneje, če bo temeljila po eni strani na tem, da se človek pojavlja kot nosilec določenih interesov v okviru združenega dela in interesnih skupnosti in da pošilja svoje predstavnike in delegate na vsa tista mesta, kjer se urejajo vsi ti interesi, vključno tudi krajevne skupnosti kot specifične interesne skupnosti, kjer se človek vsak

dan srečuje z realno problematiko družbenega življenja.

Kakor sem že dejal, naša družba pri tem nikakor ne sme podcenjevati nujnosti in pomena organiziranega vpliva splošnih idejnih in političnih in miselnih tokov s pozicij socializma in humanizma, kajti stihijska ali izključno pragmatistična akcija množic nikakor ne more dati progresivnega rezultata. Družba s svojim demokratičnim mehanizmom zato mora zagotoviti, da se bodo taki faktorji socialistične zavesti izrazili kot faktorji oblikovanja družbene zavesti množic. Pri tem mislim predvsem na vlogo takih organizacijskih faktorjev socialistične družbene zavesti, kakor so ZKJ, SZDLJ, sindikati, znanstvena in strokovna misel.

Če bi se naša demokracija organizirala izključno na strukturah interesov, proces oblikovanja družbene zavesti pa bi prepuščala stihiji, bi družba doživljala hude motnje in konflikte med pragmatizmom in empirizmom vsakdanjih interesov in naprednih težej človeške zavesti. S tem se spuščam že v problem vloge in načina delovanja subjektivnega faktorja v naši družbi, to pa ni predmet moje današnjega izvajanja.

S tem sem želel opozoriti na tole poglavitno dilemo v razvoju našega političnega in družbenega sistema: ali bo subjektivni faktor deloval v sistemu samoupravne demokracije, v kateri bo vodilno vlogo imel vsakdanji in dolgoročni interes delavskega razreda, delovnega človeka – ustvarjalca – kot subjekta družbene politike, in v kateri bo subjektivni faktor čedalje bolj deloval predvsem prek vpliva in oblikovanja zavesti tega subjekta, ali pa bo deloval v sistemu predstavnike politične demokracije, v kateri se politika najprej odtuji od dela, kar olajšuje, da se spreminja v instrument manipuliranja z ljudmi, nato pa postane monopol političnih strank in klik, ki si prizadevajo vladati celotni družbeni zavesti. Mi si prizadevamo postopoma premagovati to drugo obliko »politične države«, krepiti samoupravno demokracijo, ki kar najbolj zagotavlja vodilno vlogo dela in ustvarjanja, to je interesa delavskega razreda in delovnega človeka, zlasti pa tistih plasti, ki imajo največ dobiti od prihodnosti.

Kardeljeva in naša po

Dialektično ustvarjalno povezovanje teorije in prakse je neizčrpen vir revolucionarne moči Kardeljeve misli in imaginacije, in ga uvršča med največje marksistične mislece in revolucionarje v sodobnem mednarodnem komunističnem in delavskem gibanju. Zato se je treba vedno znova vračati k tej misli in preverjati v njej tudi lastno prakso.

Še vedno so preveč sveže spremembe v naši družbeni ureditvi, da bi lahko do kraja ocenili odločilno vlogo Edvarda Kardelja v vseh zgodovinskih procesih, ne samo pri teoretičnem in idejnem oblikovanju teorije in strategije razvoja socialističnega samoupravljanja, ampak tudi v revolucionarni akciji za njihovo uresničevanje.

Jasno pa je, da so bile prav njegova globoka teoretična misel, moč analize in sinteze ter brezmejna revolucionarna volja med najbolj odločilnimi dejavniki socialističnih samoupravnih procesov in preobrazb zadnjega petdesetletja pri nas. Posebej še zato, ker se njegova misel nikoli ne omejuje samo na slovenske ali jugoslovanske razsežnosti, ampak upošteva tudi svetovni okvir in razmerja sil v njem. Na takih predpostavkah temeljijo tudi njegova predvidevanja o bodočih smereh razvoja socializma v Jugoslaviji in v svetu.

Kardelj se je večkrat vračal k problemu objektivnih pogojev razvoja socializma v Jugoslaviji in v svetu. Često opozarja na nevarnosti, kakršne predstavljajo ostanki stare družbe in miselnosti, ki izhaja iz socializmu tujih proizvodnih odnosov. Govori o omejitvah, ki slonijo na socialni strukturi prebivalstva, ravni izobraženosti ter miselnosti; ki se je bila oblikovala v pogojih mezdnih odnosov, pa tudi o težavah, ki jih predstavlja nezadostna razvitost proizvodnih sil in nujnost visoke akumulacije, da bi se zagotovila hitrejša industrializacija. Razčlenjuje, kakšne posledice imajo vse te okoliščine na razvoj samoupravnih odnosov in na samo revolucionarno miselnost ter na uresničevanje volje delavskega razreda in vseh delovnih ljudi.

Opozarja na zgodovinske in družbene ekonomske vire birokratizma in tehnokratizma, na objektivne in subjektivne vzroke malodušnosti in omahovanj, ki utegnejo biti »argumenti« za akcije abstraktnih humanistov in druge vrste demagogov ter častilcev raznih izmov, ki vlečejo nazaj ali pa v neznanost.

OBČINA V POLITIČNEM SISTEMU

Enotni brez uniforme

Prav tako bi rad opozoril na to, da ne moremo in tudi ne smemo uniformirati graditve naših komun. Seveda moramo zagotoviti načelno enotnost sistema v deželi, se pravi tako enotnost komunalnega sistema glede sredstev in notranjih odnosov, kakor tudi možnost skupnosti, tako na ravni republik, kakor tudi na ravni federacije, za določene intervencije in povezovanje in usmerjanje, z namenom, zagotoviti zdrav razvoj skupnosti kot celote. Toda znotraj teh okvirov se nam ni treba bati, če komune najdejo preko svojih statutarov in drugače ustrezne rešitve in oblike dela in funkcioniranja na način, ki najbolj ustreza njihovim pogojem – seveda z ustrezno pomočjo skupnosti – posebno republike.

Navsezadnje se razvita industrijska komuna loči od kake kmetijske komune. Popolnoma jasno je, da morajo biti tedaj določene razlike tudi glede metode dela in oblik njihove organizacije. Razlike v položaju zahtevajo tudi različnost v praksi. Toda zagotoviti je treba, da te razlike ne bodo takšne, da bi ovirale enotnost administracije, planiranja družbenega sistema itd.

Vendar mislim, da je znotraj tega treba pustiti dovolj prostora, da se bodo komune lahko formirale v skladu s svojimi pogoji in potrebami. To bo v korist skupnosti, ker se bodo tako lahko bolj izkoristila vsa sredstva in vsa človeška energija.

(Iz razprave E. Kardelja Komuna in predosnutek naše nove ustave)